

Egy eredeti Haidekker-kerítés, mely éppen Visegrádon található. (wikipedia)

A telek határa és a civilizációnk alapja

KERÍTÉS

Schlosser Mátyás

A kutya csak felemeli a lábát, és úgy jelöli meg a területét, mi, emberek ennél sokkal szofisztikáltabb módszerét választottuk birtokunk körülhatárolására: kerítést építünk és sövényt telepítünk. A kerítés félreérthetetlen jelzés a külvilág számára, itt foglalt terület kezdődik! Illetékteleneknek tilos belépni! Ugyan, ha valaki megsérti a szabályt, jobb esetben – legalábbis itt, Európában – nem támadással reagálunk a betolakodóra, inkább rendőrségi, végül bírósági eljárással védjük meg magunkat. Ha úgy vesszük, ez a folyamat csak a hatalomgyakorlás hivatalos személyeknek történő átengedése – a lényegen nem változtat, megvédjük azt, ami a miénk! Lehet, hogy nem is különbözünk annyira a területüket védő négylábú barátainktól?

Az első kerítések megépítése és elterjedése a civilizáció megjelenésével egy időben történt. Jean-Jacques Rousseau, felvilágosodás kori filozófus a civilizált társadalom megalapítójaként tartotta számon a kerítés máig ismeretlen feltalálóját – azt az embert, aki először vont védművet egy földterület köré, hogy utána sajátjaként kezelje azt. Egyrészt a technológiai, másrészt a társadalmi fejlődéssel párhuzamosan, folyamatosan igazodtak a kerítések az adott korszak elvárásaihoz, igényeihez, így az rengeteg változáson ment keresztül az elmúlt évszázadok során. A kerítésnek komoly szerepe van a mezőgazdaságban és az állattartásban, hiszen a növényeket és az állatokat óvni kell a vadkártól, a ragadozóktól, illetve a nehéz időkben az ellenséges népektől is. Az első kerítések többsége egymásra halmozott nagy méretű kövekből, sziklákból állt, ezeket gyakran sárral vagy egyéb hasonló tapadó anyagokkal erősítették meg. A falak építéséhez betont a rómaiak használtak először: két égett agyag téglafal szolgált zsaluként – ezek a későbbiekben is a fal szerkezetét képezték. A falközöket betonnal öntötték ki, köveket is bedolgoztak a még képlékeny kötőanyagba, ezzel egyfajta úsztatott betont kaptak. Az

A népi építészet remekei a galambdúcos, kötött fedeles kapuk, melyek jellege tájegységenként változatos. (Carpaticum Facebook-oldal)

alapanyagként szolgáló vulkanikus kőzetek kémiai kötést adtak a szerkezetnek. Az eredmény lenyűgöző lett: ez a faltípus annyira ellenállóan bizonyult, hogy ókori haditechnikai eszközökkel gyakorlatilag bevehetlenné vált Róma városa. Hadászati célból készült a legnagyobb ember alkotta építmény: a kínai nagy fal is. Kr. e. 221-ben távol akarták tartani a nomádokat az általuk védett terü-

letektől, ezzel a világúrból is látható szerkezettel.

Az ipari forradalom és városiasodás során a kerítésnek továbbra is megmaradt a jelentősége, sőt, új szerepet kapott! A határolt terület védelme mellett egyre inkább az építészet és a művészet kifejező eszközévé vált, a társadalmi rangot szemléltető jelképek sorát kezdte gazdagítani. A mindenkori kivétel természetesen követte a földrajzi adottságokat és a rendelkezésre álló alapanyagokat. A modern korban a fakerítések elsősorban a vidéki tájakon maradtak meg, a városi társai pedig a technológia fejlődésével egyre változatosabb formát öltöttek. Utóbbiak jellegükben az épületek részeivé váltak, ennek megfelelően hasonló anyagokból, például kőből, téglából, kovacsoltvasból készült a szerkezetük.

Magyar vonatkozása miatt a fonott fémkerítések története megérdemli a bemutatást. 1899-ben kezdődött a diadalmenet, ekkor hozta létre Haidekker Sándor első sodrony-, szitaszövet- és drótfonatgyártó vállalatát. Az üzem terméke, a Hungária sodronyfonat, villámgyorsan fogalommá vált. A technológiát Haidekker úr 1904-ben szabadalmaztatta, melynek segítségével anyagtakarékosan és olcsón előállítható, rendkívül erős háló hozható létre. A ravasz ötlet lényege, hogy a fonat csavart szálai

A Haidekker-féle kerítésháló kezdetben a mezőgazdaságot célozták, de végül meghódították a városokat is, ahol kivételük már művészi színvonalat kapott. (index.hu/urbanista)

”

Az első kerítések többsége egymásra halmozott nagy méretű kövekből, sziklákból állt, ezeket gyakran sárral vagy egyéb hasonló tapadó anyagokkal erősítették meg.

– mint vékony sodronykötelek – a kerítés hosszirányában futnak, ezáltal rendkívül ellenállóak, a keresztoszálak pedig, hullámos formájuknak hála, kizárják a párhuzamosan futó szálak összecsiszódását. A Hungária sodronyfonat a mezőgazdaság slágere lett, hiszen olcsó, tartós és praktikus megoldást nyújtott a gazdálkodók számára, de a találmány rövidesen a városokat is meghódította! A szintén hullámos sodronyszálakból készült hálós kerítéseket nem csupán megfizethető áron lehetett kapni, hanem igény szerint többféle formában, méretben és színben is meg lehetett vásárolni. A célszerű fémhálóból iparművészet született! A legszebb házak, sőt villák kertjét gyönyörű kivi-telezésű Haidekker-kerítés vonta körül. Kiemelkedő példák Budapesten, Mátyásföldön találhatóak, és ez nem

véletlen: a gyárhoz közel eső, a múlt század hajnalán egyre felkapottabb mátyásföldi villatelep vonzó választás volt a korban erősödő felső középosztály számára. Haidekker Sándor is itt épített új otthonát feleségével. A sárga Haidekker-villa a mai napig Mátyásföld egyik jellegzetes épülete az alpesi stílusú zöld orom deszkázatával és díszes ácsszerkezetével – no és persze a telkét körbefogó gyönyörű Haidekker-kerítéssel. Hasonló – védelmet és figyelmet érdemlő – kerítések szerencsére nemcsak Budapesten, hanem országszerte akadnak, sok esetben olyat is láthatunk, melyen még a régi cégér is díszel. A kerítések kapcsán a kapuk is szót érdemelnek, hiszen nem létezhet az egyik a másik nélkül. De mi is a kapu: kerítéseken, határoló falakon való közlekedést biztosító, elmozdítható

vagy éppen kinyitható építmény. A legegyszerűbb változatoknál a kerítés egy-egy elemének kiemelésével létesíthető kapuként használható nyílás. Kevésbé fejlett vidékeinken még a hatvanas években sem voltak ritkák a deszkából készített elemelhető, eltaszítható kapuk, tehát nem a megszokott módon feltárható bejáratok. Nem voltak ritkák a sorompó-szerűen működtethető, úgynevezett felbillenthető rúd-, vagy rudazatkapuk sem. A jól ismert klasszikus, sarkon fordítható kapuk lehetnek egy vagy kétszárnyúak is. Ezeket elsősorban deszkaborítással ellátott léckeretből készítették. A lécszárnyakakapuk ósi, általános formája volt, hogy a nyíló szárnyaknak a végét erős tengellyé képezték ki. Ez a tengely alul perselyben forgott, felül pedig erős vaskarika kötötte a bálványokhoz, ami a szilárd rögzítést szavatolta. Újabban a nyíló szárnyakat a deszkázatot, léceztést átfogó keresztpántokra felvert vasfülekkel, sarokvasakkal szerelték fel és erősítették meg, ezek a kapubálványok kovácsoltvas csapjaira lettek illesztve és ezeken lettek elfordíthatók. A kapuk különféle szerkezetű megoldásai közvetlenül kapcsolódnak a pajták, csűrők ajtó-, kapuszerkezeteihez. A kapuk stabil elemeit, a kapubálványokat mindig különös gondossággal alakították ki, hogy minél ellenállóbbak legyenek, ennek megfelelően vastag és erős, ált. keményfából készültek. Méretüknél fogva alkalmas felületet nyújtottak a különféle domborműves díszítésekre, faragásokra, vésésekre. Gondos, művészileg formált kapuzataink faragóművességünk legszebb darabjai közé tartoznak, egyben státusszimbólumként is jelentős volt szerepük. A kapubálványokat nemcsak fából, hanem gyakran kőből faragták, vagy

Szélezzel deszkakerítés építésénél gondolni kell a szíjács gyenge tartósságára, tölgy alapanyag esetén pedig a csersav okozhat nem kívánt elszíneződést a fémfelületekkel érintkezve. (ildare.unas.hu)

”

Az ipari forradalom és városiasodás során a kerítésnek továbbra is megmaradt a jelentősége, sőt, új szerepet kapott! A határolt terület védelme mellett egyre inkább az építészet és a művészet kifejező eszközévé vált, a társadalmi rangot szemléltető jelképek sorát kezdte gazdagítani.

akár falazhatták téglából is, a helyi szokásoknak megfelelően. Az értékes kapuszerkezet időjárástól való védelmét szolgálta a kapuzat vízvetőkkel és fedéllel való ellátása. Az ilyen fedeles kapu esetén a szekerek és a haszonállatok számára is használt nagykapu mellett jellemzően egységes szerkezetet alkotva alakítottak ki ajtónyi – azaz személyi közlekedést szolgáló kiskapukat, az úgynevezett utcaajtókat. Egyes változatokban a kiskaput a nagykapu nyíló szárnyaiba építették be. Valamennyi alakváltozatában a kapu oszlopait a vízszintes síkban elhelyezett szemöldökgerenda köti össze, erre építették rá a kapu tetőszerkezetét, amelyet deszkával, zsindellyel, zsúppal vagy cseréppel, esetleg palával vagy náddal fedtek – mindig az adott terület hagyományai szerint. Fedeles kapuknál szokás volt

a tető alá galambdúcot is beépíteni. A kapuszerkezet látványos statikai erősítését szolgálta a kapuzár és a szemöldökgerendák ácskötésekkel való összekapcsolása. Az ilyen bejáratokat fedeles kötött kapunak is nevezték. A fedeles kapukat, mint az udvar főbejáratának reprezentatív építményét, karcolt, vésett, fűrészelt domborműves faragással és színes festéssel gazdagították a megfelelő esztétika érdekében. Megjelenéséhez alapjaiban járultak hozzá az átgondolt, jó arányérzékkel megálmodott méretei is. Különféle áttört idomokkal, vagy rácsozással töltötték ki a kiskapu feletti tágas mezőt, egyszerűbb esetben ezt a részt bedeszkázták, és az így kapott felületet díszítő faragással látták el. Az építés évszámát, az építetők nevét és esetleges egyéb szövegeket gondosan bevésvé örökítették meg az utókor

számára. A nagykapuk kétszárnyasan készültek, a kiskapuk szinte kivétel nélkül egyszárnyúak voltak. – A fából faragott fedeles kapuk mellett ismeretekes kőből, téglából falazott pillérű, fa szemöldökgerendás vagy boltozott áthidalású példányok is. A kapuk méreteinek növekedését az utóbbi 100–150 év folyamán a polgárosodás nyomán meg lehetett figyelni. Az urbanizációval az udvarokat egyre zártabb, magasabb kerítésekkel látták el, és a magas kerítésekhez hasonlóan, magas vagy még nagyobb kapukat építettek, amelyek elfedték az épületek közvetlen udvari részét az utcától. Sajnos vagy sem, a legújabb divat szerint a gazdagon díszített és mívesen faragott formák helyett manapság az egyszerű, letisztult, minimál stílusú kerítések lettek kedvesek az építkezők számára.

Fonott jellegű vesszőkerítésnél természetesebb megoldást el sem képzelhetünk, számtalan alapanyagból létrehozható. (mejeriszabolcskerteszete.hu)

Postsaver fóliával védett oszlopok sora. (houtkoning.nl)

A lehetőségek tárháza ma már szinte végtelen: a szokásos fa, téglá, kő és vas mellett készülhet alumíniumból vagy akár üvegből is kerítés.

Fakerítések, illetve olyan rendszerek esetén, amelyek tartalmaznak, akár csak díszítőelemként fát, rendkívül fontos a tudatos anyaghasználat.

A modern kori embernek egyre fontosabb az élet számos területén a kényelem, így a gondozásmentesség, vagy legalábbis a minimális karbantartási igény. Ez alól a kerítés sem képezhet kivételt. Csak kültéri célra használatos fafajok jöhetnek szóba.

Az ablakgyártásban már bizonyított fajták: borovi-, luc-, vörösfenyő és a tölgy felel meg a magas igénybevételnek. A tűlevelűek esetében különösen fontos a megfelelő felületkezelés, és szerencsés, ha a legkitettebb felső részek fizikailag is védettek, például fémprofilokkal, lemezeléssel. A tölgy kerítéselemnél a galvanizált, vagy rozsdamentes kötőelemek használata elengedhetetlen, hiszen a fémmel érintkező felületeknél jellemző fekete foltok csak így módon lesznek elkerülhetőek. Kerítésépítés anyagául remek

választás hazánk kincse: az akác is. Természetes tartóssága folytán vegyszeres kezelés nélkül is használható kültéri felhasználás céljára. Az akácoszlop a mezőgazdaság és egyben a vidéki élet hagyományos építőanyaga, vadkerítések, szőlőkarók és egyéb, például gyümölcsfa-nevelési támrendszerek készülnek belőle. Érdeemes tudni, hogy az akácoszlop élettartama csupán a kéreg eltávolításával 20–30%-kal megnövelhető, a szíjácsmart, csiszolt oszlopok használata pedig még ennél is nagyobb előnyökkel jár.

A megfelelő alapanyag kiválasztása mellett sokat tehetünk a tartósságért a különböző kezelési módszerekkel is. A többnyire barkácsáruházak polcain található sárgás vagy világoszöld árnyalatú lucfenyőből készült ágyásszegélyektől és karóktól ne várjunk sokat. Ezeket a termékeket merítéssel impregnálják, amivel csupán sekély, kb. 1–2 mm-es behatást érnek el. Az olyan anyagok esetében, amelyek földdel érintkeznek, ez a fajta kezelés sajnos túl rövid élettartamot eredményez. Talaj fölé kerül

kerítéselemnél egy fokkal jobb a helyzet, itt már elfogadható lehet ez a megoldás is. Az előbb említett eljárás nagytestvére a valóban hatékony, magas nyomású telítés. A különböző veszélyeztetettségi osztályba sorolás segíti a vevőt, hogy a céljainak megfelelő minőséget válasszon.

Ha például egy HC3-as besorolású oszlopot használunk talajba ásva, akkor 4–6 éves élettartamra számíthatunk. Talajjal érintkező cölöpök, oszlopok vásárlásánál akkor lehetünk igazán nyugodtak, ha olyan terméket választunk, ami igazolhatóan a HC4 kategória előírásai szerint lett előkészítve – méghozzá úgy, hogy a 28% alatti nedvességre szárítás is el lett végezve rajta. Ez a technológia már 15 éves élettartamot biztosít, melyre a forgalmazók garanciát is vállalnak. Fakerítés építések a legkritikusabb szakasz a már említett földdel közvetlenül érintkező rész. Erre a problémára és a könnyű telepíthetőség igényére egyszeri választ nyújt a földre leüthető, vagy csavarható oszloptartó kehely. Ez betonozás nélkül rögzíthető, a földre mélyen nyúló tuskéje

A Postsaver Pro-Set egy innovatív, gyors, könnyű és egyben tartós táguló hab – bármely típusú oszlop felállításához használható. (worcestertimberproducts.co.uk)

révén lesz stabil. Mivel horganyzott acélból készül, hosszú ideig ellenáll a korróziónak. A fémelemek rozsdásodásának megelőzése egy igen fontos területe a kerítések és kapuk építése során: az acél- és vasszerkezetek gondos festésével, esetleg komplett porszórásos felületkezelésével érhető el tartós eredmény, ha nem tudunk anyagában korrózióálló anyagokat választani.

Érdekes találmány a Postsaver nevű termék, amit kifejezetten faoszlopok és cölöpök korhadásának megakadályozására fejlesztettek ki. Egy hőre zsugorodó, kétrétegű kompozit fóliáról van szó, ami meggátolja a faanyagban természetesen jelen lévő tartósító anyagok kioldódását, illetve a korhadást okozó nedvesség behatolását. A gyakorlatilag egy emberöltős, 25 éves vállalt élettartam-garancia bizonyítja hatékonyságát. Ennél is korszerűbb lehetőséget szolgál a Postsaver Pro-Set merev oszloprögztítő hab. Ez a környezetbarát, kétkomponenses anyag nemcsak az oszlop védelmét, hanem a térkitöltésnek hála, az oszlop körüli üreg stabil feltöltését is önállóan elvégzi helyettünk, tovább egyszerűsítve a telepítést.

Leginkább az Egyesült Királyságban, de Európa további részein, sőt hazánkban is régóta népszerű, ötletes módja az állatállomány, vagy vetemény határolására a természetes, fonott jellegű vesszőkerítés. Merőben eltér az eddig taglalt megoldásoktól. Napjainkban újra

reneszánszát éli a módszer, ugyanis környezetbarát és alacsony költségű, házilag is kivitelezhető lehetősége a kerítésépítésnek. Megfelelően megépítve és karbantartva ugyanolyan erős és tartós lesz, mint a hagyományos kerítések. Vonzó tulajdonsága a lehető legtermészetesebb hatás, amit tovább növelhetünk rózsák vagy egyéb virágzó évelő növények beültetésével a fonott kerítés mentén. Építése meglepően könnyű folyamat. Általában ugyanolyan típusú fűzfa-vesszőt használnak az elkészítésükre, mint a fonott kosarak esetében. A szerkezet alapjául szolgáló fa vagy fém oszlopkarók egymástól mért távolsága függ a rendelkezésre álló, fonásra szánt vesszők hosszúságától. A vízszintesen behúzendó vesszők váltott irányból kerülnek a helyükre, ezzel is erősítve egymást. Magukat a fonáshoz választott vesszőket nem érdemes tisztítani a munka előtt, hiszen a kis kacsok és oldalágak segítségével is kapaszkodni fognak egymáshoz. Mikor elérte a kívánt magasságot a kerítés, dróttal vagy egyéb kötegelőanyaggal szükséges rögzíteni a legfelső gallyakat. Különböző anyagok kombinációjára is van lehetőség, például a fűz és a nád vegyes használatával sűrű és egyben erős kerítéspanel hozható létre. A fonott módszerhez hasonló módon, élő növényekből is alkothatók kerítések, bár kétségtelen, hogy ez lassú folyamat, hiszen pár nyarat rá kell szánni a megfelelő növekedésre. Megfelelő

nyeséssel lehet gyorsítani a dolgot. Hogy milyen fajok alkalmasak e célra? A magvakról, dugványokról vagy a gyökerekből származó csírákról könnyen szaporítható narancs-epernél (oszásznarancs) keresve se találhatunk jobbat! Talaj tekintetében nem válogató, ellenáll a szárazságnak, emellett hosszú életű, sőt még a rovarok vagy betegségek is elkerülnek. Nem mellesleg éles, vastos tövisei elriasztják a vadállományt. De egyéb tüskés fafajok, például az akác vagy a gledícsia már korábban is – a drótkerítések, szögesdrótok elterjedése előtt – jól beváltak kerítésként vagy kerítés mentén ültetve, hiszen remek természetes védelmi vonalként alkalmazhatóak.

Legyen szó fából, dróthálóból, téglából, betonból, vesszőből vagy éppen élő fa ágaiból fonott kerítésről, a fő célja mindegyiknek a tulajdon megjelölése és a tulajdon védelme. Tulajdonképpen egy szimbólum, amely védő erővel bír. ■

Források:

arcanum.com
greenjournal.co.uk
happydiyhome.com/wattle-fence
index.hu, Ma is tele az ország százéves Haidekker-kerítésekkel (Molnár Gyöngy)
keritesland.hu
kertkapugyar.hu
Magyar néprajzi lexikon, szerk. Ortutay Gyula
nadland.hu
wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau

A modern kerítésre nem jellemző a gazdag díszítés, a minimál stílus és a minimális karbantartási igény a leggyakoribb elvárás. (thermowoodmaster.hu)